

بیایید کمی ساده ببینیم!

هویت خانوادگی و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی

دکتر لیلا سلیقه‌دار

مشاور و مدرس بین‌المللی خانواده

دکتر محمد رحیم‌زاده

پژوهشگر تعلیم و تربیت

اشاره

پدیده ترسناک و مخرب آسیب‌های اجتماعی گستره‌ای وسیع و مخاطراتی انکارناپذیر دارد. از طرف دیگر پیشگیری همواره بیشتر از مواجهه و درمان می‌تواند مؤثر باشد. در کنار تمام عوامل مؤثر بر آسیب‌های اجتماعی، خانواده نقش بزرگ‌تری دارد و مهم‌تر اینکه می‌تواند در پیشگیری سهم بالایی ایفا کند. بررسی‌های متعدد در این حوزه نشان می‌دهد، خانواده‌ای که برای هویت خود تلاش می‌کند، بیش از دیگر موارد در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی موفق عمل کرده است. با وجود اینکه هویت خانوادگی پیچیدگی‌هایی موضوعی دارد، اما نگاه ساده و مؤثر به آن راهکارهایی را در اختیار قرار می‌دهد که بسیار راهگشا و کاملاً عملیاتی و ممکن هستند. در نوشته پیش رو از یک زاویه به موضوع هویت خانواده نگریسته شده و بخشی از آن به بحث گذاشته شده است.

چشم شما چه رنگی است؟!

در یک نظرسنجی که میان دختران و پسران دوره متوسطه دوم در برخی شهرهای بزرگ از جمله تهران انجام گرفت، از دانش‌آموزان خواسته شد به تعدادی سؤال درباره خود و خانواده پاسخ دهند. در یک سؤال رنگ چشم مادر و پدر پرسش شد. ضمن توجه به اینکه رنگ خواسته شده به‌طور معین و شفاف قابل‌شناسایی بود و از کلماتی که درک آن به شناخت عمیقی منوط باشد، پرهیز شده بود، نتیجه نشان داد تعداد زیادی از دانش‌آموزان، درباره رنگ چشم والدین خود برداشت روشنی ندارند. هر چند این نکته به‌تنهایی نمی‌تواند قابل‌قضاوت درباره شرایط خانواده‌ها باشد، اما نشانگر آن است که تماس چشمی والدین و فرزندان در این خانواده‌ها اندک است. این رابطه که به رابطه‌ای حسی محدود می‌شود، به‌نوعی آغازگر رابطه‌هایی فراحسی است که افراد بدون اینکه بتوانند در کنار دیگری باشند، توانایی درک حس او را دارند. در حالی که این موضوع (رابطه فراحسی) در خصوص خانواده‌های قدیمی‌تر بیشتر دیده و تجربه می‌شود. رابطه‌های فراحسی زمانی ایجاد و تقویت می‌شوند که افراد دارای وجه اشتراک و تبادل احساس‌های بیشتری با یکدیگر باشند. حال تصور کنید اگر فرزندان

نتوانند موقعیت‌های تماس چشمی با والدین خود را تجربه کنند، چگونه می‌توانند دیگر احساسات آن‌ها را درک کنند یا بیشتر از آن، حس نگفته آنان را نیز بشناسند.

ارتباط و هویت خانواده

بدیهی است، در خانواده‌ای که ارتباطات اولیه در حد و جایگاه خود اعمال می‌شود، مفهوم یکپارچگی و یکی‌بودن اعضای خانواده و تعلقشان به هم اهمیت زیادی دارد. این شرایط با هویت خانواده ارتباط مستقیم دارد. این گزاره‌ها در هر خانواده با هویت خانوادگی آن‌ها مرتبط است:

❖ فرزندان ریشه و پیشینیان خود را بشناسند و از گذشته خود مطلع باشند و برای آن‌ها احترام قائل شوند.

❖ فرزندان برای ارزش‌ها و باورهای خانواده جایگاه ویژه‌ای در نظر بگیرند و بتوانند قوانین و محدودیت‌های خانواده را با مقصود پایبندی به حریم آن، مورد توجه و عمل قرار دهند.

افراد دارای هویت خانوادگی در برابر آسیب‌های اجتماعی مقاوم‌ترند، هویت خود را با سهولت و سرعت بیشتری می‌شناسند و به همین دلیل ثبات و استحکام شخصیتی آنان بیشتر از دیگران دیده می‌شود.

در شکل‌گیری و تقویت هویت خانوادگی، موارد متعددی مؤثرند که هر یک از دریچه معینی بر موضوع نظر دارند. در

در کنار تمام عوامل مؤثر بر آسیب‌های اجتماعی، خانواده نقش بزرگ‌تری دارد و مهم‌تر اینکه می‌تواند در پیشگیری سهم بالایی ایفا کند

ادامه، بخشی از ساده‌ترین و مؤثرترین راهکارها اشاره شده‌اند. شما هم می‌توانید بر این موارد بیفزایید و آن‌ها را به عمل درآورید:

۱. برای افراد مسن خانواده حرمت زیادی قائل شوید. حتی اگر در برابر اشتباهات رفتاری آن‌ها قرار می‌گیرید، رفتارشان را با حفظ شخصیت و احترامشان نقد کنید و از بدگویی پشت سر آن‌ها یا تمسخر رفتارشان پرهیز کنید.

۲. از ایجاد تجربه‌های مشترک خانوادگی لذت و تا می‌توانید از این موقعیت بهره ببرید. این موقعیت‌ها می‌توانند با سفری چندروزه یا پیاده‌روی‌های چنددقیقه‌ای خانوادگی ساخته شوند.

۳. موقعیت‌های مشترک خانوادگی را تصویرسازی کنید و با نصب عکس‌هایی از آن‌ها یا صحبت در مورد آن‌ها، لذت و شادی دورهم‌بودن خانواده را یادآوری کنید.

۴. مانند آنچه در درخت خانواده رایج است، پیشینه خانواده را به فرزندان معرفی کنید. هر بار ویژگی‌ها و صفات آن‌ها یا شرایط و خاطرات گذشته را برایشان بازگو کنید.

۵. تلاش کنید در برابر بدخلق‌ترین فرد در خانواده و بستگان نیز شکییایی نشان دهید. این کار بر رعایت حرمت خانواده و ارتباط خانوادگی تأثیر زیادی می‌گذارد.

۶. در برابر فرزندان خود، نشان دهید از اینکه مادر و پدر آن‌ها هستند خرسند و مفتخرید. این کار را با بیان جمله‌هایی در این باره تداعی کنید. برای مثال: از داشتن تو احساس خوبی دارم. یا ان‌شاءالله در آینده که خودت مادر یا پدر شدی، می‌توانی درک کنی داشتن فرزندی مانند تو تا چه حد لذت‌بخش است. حضور و وجود همسران را در زندگی، به‌عنوان موهبت و مایه خوش‌حالی خود، به خانواده گوشزد کنید. در تلاش باشید زمانی که از وی احساس نارضایتی دارید، ویژگی‌های ناخوب او را در یک بسته خطرآفرین برای خود یادآوری نکنید یا هرگز با فرزند خود در میان نگذارید.

۸. این یک قاعده است که هیچ خطایی نمی‌تواند بهانه‌ای برای کم‌ارزش‌شمردن دیگران یا شکستن حرمت آن‌ها باشد. این قاعده شامل اعضای خانواده نیز می‌شود.

۹. تلاش کنید محبت‌های ریز و درشت هر یک از اعضای خانواده را ببینید و تا حد امکان از طریق قدرشناسی آن را جبران کنید.

۱۰. در برابر مسائل و دغدغه‌های هر یک از اعضای خانواده چنان وانمود کنید که این شرایط به همه اعضای خانواده مربوط است و همه باید برای آرامش یا حل مسئله با وی همراه باشند.

۱۱. هنگام دچارشدن هر یک از اعضای خانواده به بحران‌های روحی و درگیری با یأس و افسردگی، رفتارهای همدلانه را سرلوحه قرار دهید.

۱۲. از هر بهانه‌ای استفاده کنید و دورهمی‌های خانوادگی

داشته باشید. به این منظور، با توجه به برنامه هر یک از اعضای خانواده، ساده‌ترین برنامه‌ها مانند صرف میوه در طول روز را به زمانی برای گردهم‌آیی خانواده تبدیل کنید.

۱۳. برای اتفاقاتی مانند روز تولد یکی از اعضای خانواده که نیازمند مشارکت و توجه همه افراد خانواده است، برنامه‌ریزی‌های مدون و مشترک داشته باشید. یادتان باشد در اغلب موارد چنین برنامه‌هایی می‌توانند بدون هزینه و تجمعات باشند. سادگی تبریکی مشترک و هماهنگ، به‌مراتب مؤثرتر خواهد بود.

۱۴. زمانی از روز را تنها برای دیدن افراد خانواده خود اختصاص دهید. در این فرصت، خود را از تمامی تنش‌ها و فکر کارهای ناتمام دور کنید و از دیدن خانواده خود لذت ببرید.

۱۵. گاهی با همراهی خانواده، به مزار عزیزان آسمانی خود بروید. تلاش کنید ارزش و کمک به دیگران را در ایام حیات آن‌ها افزایش دهید و مشارکت فرزندان را در این زمینه در نظر بگیرید. برای این منظور فعالیت‌های خیریه و کمک به افراد ناتوان، نیز تأثیر فراوانی دارد.

۱۶. درباره باورها و ارزش‌های مهم خانواده با اعضا گفت‌وگو کنید و ضمن پایبندی خود به آنچه به‌عنوان ارزش معرفی می‌کنید، آن‌ها را نیز به این قبیل باورهای خانوادگی ترغیب و دعوت کنید.

۱۷. برای فرزند خود تشریح کنید که هر خانواده‌ای شرایط و به‌تبع آن قوانین خاص خود را دارد و بر این اساس پایبندی به قوانین خانواده لازم و ضروری است. در این راستا با گفت‌وگو و اتفاق نظر قوانینی را طراحی و هر از گاهی درباره هر یک تجدیدنظر کنید.

۱۸. برخی قوانین خانواده را با استفاده از تصویر یا جمله‌هایی الهام‌بخش و در عین حال مثبت، در جایی از خانه که در معرض دید افراد خانواده باشد، نصب کنید. برای مثال، در محلی که قرار است تلفن همراه همراه خانواده در آنجا گذاشته شود، چنین جمله‌ای بنویسید: «چه خوب است شب‌ها تلفن همراه خانواده ما در جای خودش قرار می‌گیرد.»

۱۹. به آثار و اشیای به‌جامانده از گذشته احترام بگذارید. برایشان جای مخصوصی در نظر بگیرید و هر از گاهی در رابطه با آن‌ها صحبت کنید.

منابع

- ۱- سعادت‌آبادی، نرگس و محبوبی‌نیه، زهرا و دوکانه‌ای‌فرد، فریده (۱۴۰۲) خانواده و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی. انتشارات ملرد
- ۲- احمدی شهرکی، زهرا و هوشمند، حسین (۱۴۰۲) نقش نهاد خانواده در پیشگیری از جرایم و آسیب‌های اجتماعی. انتشارات اولین‌ها
- ۳- مجموعه نویسندگان (۱۴۰۰) مجموعه کتاب‌های پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در کودکان و نوجوانان. انتشارات مهرسا.

این یک قاعده است که هیچ خطایی نمی‌تواند بهانه‌ای برای کم‌ارزش‌شمردن دیگران یا شکستن حرمت آن‌ها باشد. این قاعده شامل اعضای خانواده نیز می‌شود